

VAŽNOST POZNAVANJA HISTORIJSKOPRAVNOG I USTAVNOPRAVNOG TEKSTA I KONTEKSTA ZA USPJEŠNIJI RAD IMAMA U EVROPI

Sedad DEDIĆ, Ajdin HUSEINPAHIĆ

UDK 28-74-4

DOI: <http://dx.doi.org/10.26340/muallim.v20i78.1720>

SAŽETAK: Ljudi su se uvijek kretali iz jednog mjesta u drugo, iz jedne države u drugu, s jednog kontinenta na drugi. Uzroci njihovih kretanja kao i motivi su bili različiti. Nekada su to bile velike seobe naroda uslovljene prirodnim, odnosno klimatskim prilikama, dok su nekada to bili ratovi i dr. društveni procesi. Tako su ljudi upoznavali druge i drugačije, sukobljavajući se s njima, a nerijetko i mirno kohabitirajući jedni s drugima. I danas svjedočimo sličnim procesima. Pošto su muslimani različitih nacija važan demografski element na prostoru Evrope, a posebno njenog zapadnog dijela pred njih se nameće potreba što efikasnijeg integrisanja u pravne, društveno-političke i kulturološke okvire tih država. Pretpostavka toga je poseban pristup edukaciji imama koji djeluju i rade u državama Evropske unije. Educiranje imama, pored teoloških znanja, o osnovama ustavnopravnog i historijskopravnog teksta i konteksta konkretne države i društva u kojem imam radi je važno zbog činjenice što navedene informacije i znanje sadrže i predstavljaju motive, izvore, okvire i ciljeve uspostavljanja, usmjeravanja i kretanja svih društvenih procesa u državi i društvu u kojem imam radi, predvodi i usmjerava svoj džemat i džematlije. Razumijevanjem osnova historijskog, pravnog i političkog konteksta djelovanja imami dobijaju dodatni kapacitet da postanu vođe u zajednici svoga djelovanja. Takva edukacija je posao za čiju je realizaciju u Evropi pozvana IZ u BiH, odnosno njene visokoobrazovne institucije.

Ključne riječi: edukacija, imami, ustavnopravni, historijskopravni, Evropa

Uvod

Uslov za uspješno pozivanje u sistem koji podrazumijeva red i poredak jeste nastupanje iz pozicije koja uvažava sistem reda i poretka. Islam je poziv u red i poredak koji poštuje, uvažava i promovira ono što je čovjeku i društvu korisno. Islam promovira čovjeka kao društveno-odgovornog

i moralnog faktora. Da budemo još direktniji, naglasit ćemo da nije moguće uspješno pozivati ljude redu i poretku ako nastupate izvan reda i poretka bez obzira da li isti ne poznajete ili ne poštuju.

Metodologija pristupa koja će ishoditi dobrim rezultatom nezaobilazno podrazumijeva postepenost

i razumijevanje realnog mentalnog stanja i vrijednosnog sistema konkretnog društva kako bi ti ljudi nastupali otvorenog uma i bez predrasuda prema novim spoznajama, te kako bi postojao što manji otpor prema novim spoznajama ili novim informacijama. Poznato je na primjer da prvom objavom alkohol za muslimane nije bio

odmah zabranjen, a što jasno govori o važnosti poznavanja, uvažavanja i razumijevanja konteksta i planiranja, a sve u svrhu ostvarenja samog cilja. Cilj onih koji pozivaju u Islam i promoviraju Islam je bio tada, a i danas je usmjeren ka tome da ljudi zavole Islam zbog dobra koje im on donosi, te da ljudi budu pokorni Gospodaru svjetova i služeći Svevišnjem, a poštujući ljude i njihovo realno stanje, da pozovu i uvjere ljude da zajedno učine što više dobra i koristi svim ljudima na ovom svijetu. Daavetski pozivi i religijski tekst nije svrha sam sebi i nije cilj da se kaže sve i odmah bez obzira na posljedice i tako uništi mogućnost da ljudi prihvate i ispravno razumiju koristi, snagu i sveobuhvatnost Islama i njegovih poruka i principa.

Gore navedeni pristup podrazumijeva obrazovanje imama koje pored teološkog sadrži i osnovna znanja o historijskoppravnom, ustavnopravnom, običajnom, kulturnom tekstu i kontekstu, kao i poznavanje historijskih primjera pristupa i ostvarenih rezultata kako iz pozicije manjine, tako i iz pozicije većine. U skladu sa navedenim nastojat ćemo da u okvirima jednog obimom ograničenog teksta tretiramo, analiziramo i argumentiramo gore navedene tvrdnje, a kroz razmatranje historijskoppravnih iskustava susreta religija i kultura, ustavnopravne primjere i obrazloženja i prijedloge mogućih rješenja u aktuelnom vremenu i realnim uslovima.

Za uspješan rad imama je neophodno poznavanje i teksta i konteksta, a u prilog tome u samom uvodu rada smatramo značajnim citirati izvanredne misli i ideje autora Ramadana koje doprinose boljem razumijevanju ostalih dijelova, ideja i ciljeva rada: "Suočeni smo sa dvije Objave koje valja čitati i tumačiti paralelno. Navedeno traži od nas da duboko promislimo o višim ciljevima islamske poruke na noviji, ozbiljniji, stručniji i dinamičniji način. Biti moderan ne znači adaptirati se progresu ma

kako nehuman on bio, nego čitajući i objavljeni sveti tekst i objavljenju stvarnost i kontekst preobraziti svijet u ono što je najbolje za ljudska bića: dostojanstvo, pravdu, ljubav, oprost, dobrobit i mir. Naša etika treba da bude oslobađajuća. To znači odbijanje formalizma i slijepog slijedeđenja, slijepa imitacija i fatalizma. Imperativ je inicirati razmjenu mišljenja i znanja, stvarati prilike, razvijati projekte i institucionalizirati vizije!"¹

1. Određena historijskoppravna iskustva u susretima religija i kultura

Čovjek je kao društveno biće u ostvarenju svojih interesa svakodnevno usmjeren ka drugim ljudima prilikom čega njihovi međusobni interesi ne moraju nužno biti i istovjetni; zapravo oni mogu biti potpuno suprotni. Stoga je država kao najkompleksnija forma društvene organizacije i najpozvanija da kroz svoj društveno-politički sistem i monopol legalne fizičke prisile uspostavi uzajamno uvažavajuće i univerzalne norme kojih se svaki njen stanovnik, čovjek, građanin treba pridržavati. Tako je zapravo praiskonska uloga norme bila svedena na očuvanje javnog reda i mira u društvu kojemu je prijetilo "samouništenje" zbog neadekvatno artikuliranih i divergentnih interesa njegovih članova. No, zavisno od mjesta na kojem se razvijala jedna društvena zajednica, te od niza drugih okolnosti, kao što su klimatske, vremenske, kulturne, vjerske i dr. okolnosti, ni svako društvo nije "njegovalo" identičan korpus normativnih vrijednosti. Tako su nastajala društva, odnosno društveno-političke zajednice različitih pravno-političkih sistema, ali i kulturoloških posebnosti, koje su bivale per se u jednom vremenu vezane samo i isključivo za jedno podneblje, jedno društvo, jedan sistem vrijednosti. Kao posljedica toga u jednom društvu ili državi su postojali društveni odnosi koji su bili normirani dok su u drugim društvenim zajednicama ti odnosi proglašavani potpuno običnim, (p)ostajući

nenormiranim društvenim obrascem ponašanja. Gotovo ista situacija je i danas, kada se u eri etatizma države međusobno razlikuju, kako po obliku vladavine i političkog uređenja, tako i društveno-ekonomskog, kulturološkog i pravnog sistema. Za razliku od vremena kada je kretanje ljudi i kapitala bivalo prilično restriktivno danas smo svjedoci turbulentnog i dinamičnog kretanja ljudi i kapitala. Rezultati tih kretanja nisu samo efikasna prometovanja roba i usluga, nego i privremeno ili trajno nastanjivanje ljudi u drugim državama, odnosno društvima koja se u bitnome razlikuju od onih u kojima su oni rođeni, odnosno iz kojih su došli. Na taj način je "prešutno" uspostavljena obaveza svakog pojedinca koji se nađe na teritoriji druge države da se upozna s njenim pravnim propisima, odnosno normama, jer se lice ne može pozvati na nepoznavanje prava u jednoj sredini kao isprični razlog svoga protupravnog i društveno-osuđujućeg ponašanja. Shodno tome, možemo zaključiti da svako mjesto i vrijeme nosi svoje osobenosti koje je vrlo teško poistovjeđivati sa prilikama nekog drugog mjesta u istom vremenskom okviru ili sa istim mjestom u drugim vremenskim prilikama.

Usljed globalizacije koja se odrazila ne samo na ekonomska kretanja nego i na korpus pravnih regula koje su u određenim pravnim poljima postale unificiranim, ipak su i dalje prisutna mnogobrojna divergentna pravna rješenja koja se najčešće reflektuju na polju privatno-pravnih odnosa, kao što su porodično pravo, nasljedno pravo i drugim granama prava koje su fokusirane ka uređenju pojedinih društvenih odnosa. O mnogobrojnim koristima prilagođavanja vlastitog društvenog djelovanja shodno datim prilikama mjesta i vremena, a sve u smjeru ostvarenja vlastitih ciljeva, svjedoče i mnogobrojni historijski primjeri.

Još su franjevci prilikom dolaska u srednjovjekovnu Bosnu 1292. godine sa sobom donijeli niz običaja i načina koji su ih u bitnome razlikovali od dominikanaca. Iako su došli

¹ T. Ramadan, *Radical reform: Islamic Ethics and Liberation*, Oxford University Press, New York 2009. 355-358.

nakon gorljive besjede kralja Stefana Dragutina kojom je ovaj iskazao želju da zatre bosanske krstjane, tražeći od pape da ih pošalje u Bosnu, franjevci su došli na “jedan miran način.” Mada su bili skloniji inkvizitorskim metodama u principu su se služili pastirskom rječju, djelujući u skladu s maksimom *secundum loca et tempore*.² Već sama po sebi navedena maksima upućuje na potrebu prilagodljivosti vlastitog djelovanja datostima vremena i prostora. Stoga je u posljednjim decenijama samostalnosti srednjovjekovne Bosne strpljiv, predan i “podneblju djelovanja” prilagodljiv franjevački misionarski rad potisnuo Crkvu bosansku i njene strojnike, odnosno starce i goste. Takvo što vijekovima prije nisu uspijevale velikaške hrvatske porodice, kao ni sva sila ugarskih i srpskih kraljeva te krstaških pohoda.³ Ključ uspjeha njihovog djelovanja je bio upravo u prilagođavanju metodologije svoga rada zatečenim prilikama, kulturi i mentalitetu ljudi u srednjovjekovnoj Bosni. Oni su tako u svoj red postepeno primali sve više domaćih ljudi koji su im pomagali da se približe narodu. Tako su se franjevci postepeno kao posrednici i savjetnici u političko-diplomatskim krugovima prišli srednjovjekovnom bosanskom dvoru, odnosno samoj bosanskoj vlasteli koja prvobitno i nije bila blagonaklona u pogledu njihovog dolaska i djelovanja u Bosni.⁴

S obzirom na to, vremenom su se franjevci metodološki preorjentisali pobrinuvši se za poboljšanje “imidža” svoga djelovanja, odnosno vještog “prikrivanja” prvobitnih razloga i motiva njihovog dolaska u Bosnu. Tako su se svojim strpljivim radom kroz duži vremenski period djelovanja franjevci uspjeli predstaviti kao rodoljubi i

čuvari uspomene na bosansku srednjovjekovnu državu. Dobro nam je poznata činjenica o izdavanju ahdname iza koje je stajao sultan Mehmed II Fatih pred kojega je 1464. godine izašao franjevački starješina fra Anđeo Zvizdović držeći se franjevačkog načela djelovanja, a koje je opet bilo u skladu s načelom *secundum loca et tempore*, odnosno djelovanja shodno prilikama mjesta i vremena. I opet su poštujući navedeno načelo franjevci uspjeli u svojoj misiji, tako što im je sultan izdavaši ahdnamu 28. maja 1464. godine garantovao slobodu daljeg vjerskog djelovanja i rada, a što je za te srednjovjekovne europske prilike bilo gotovo pa nezamislivo. Tako su franjevci opstali u Bosni pod osmanskom upravom djelujući u okviru nove administrativno-vjerske organizacije, franjevačke provincije ili “redodržave” nazvane Bosna Argentina. Kao rezultat toga bosanski franjevci su preuzeli cjelokupno dušebrižništvo i političko vodstvo nad svim katolicima koji su se našli unutar velikog Bosanskog ejaleta, odnosno nad katolicima od Ugarske na sjeveru do Dalmacije na jugu.⁵ Nakon što je 1339. godine osnovana Bosanska vikarija franjevci su počeli graditi samostane u čemu im je pomogao i sam ban Stjepan II Kotromanić, koji je franjevcima izgradio i prvu kuću u mjestu Mile kod Visokog. Tako su vremenom, držeći se svojih principa djelovanja franjevci postali sve utjecajnije, a posebno u periodu djelovanja Pergrina Saksonca (1339.-1353.) koji je bio najutjecajniji savjetnik bana Stjepana II Kotromanića.⁶ Na ovom primjeru najjasnije uočavamo kako jedan predan i lokalnom području prilagođen rad uz poznavanje lokalnih običaja, kulture i tradicije rezultira ostvarenjem cilja. Franjevci koji

nisu bili prvi misionarski red došao u srednjovjekovnu Bosnu, te koji nisu dočekani prijateljski od strane bosanskih velikaša i banova početkom XIII vijeka, protekom svega nekoliko decenija postaju utjecajnom društvenom klasom.

Povlačenjem osmanskog carstva iz Slavonije i Dalmacije dijelovi provincije Bosne Srebrene su se našli u tri države, Osmanskoj carevini, Mletačkoj republici i Habzburškoj carevini. Kulminacija njihovog metodičnog, predanog te mjestu i vremenu prilagođenog rada se dogodila za vrijeme Ali-paše Rizvanbegovića, početkom četrdesetih godina XIX vijeka kada se Hercegovina odvojila u posebnu franjevačku provinciju. Ali-paša je tako podržao nastojanja biskupa Rafe Barišića da se hercevački franjevci odvoje od bosanskih i uspostave vlastitu kustodiju izgradivši vlastiti samostan i crkvu. Tako su franjevci 1844. godine uz Ali-pašino posredovanje i zauzimanje kupili na Širokom Brijegu zemljište čija je izgradnja odobrena carskim fermanom 1845. godine, da bi već 1847. godine Mostar postao sjedište katoličkog biskupa za Hercegovinu.⁷

“Tako je sam Ali-paša Rizvanbegović obećao da će raditi kod sultana oko dobivanja fermana za izgradnju samostana i crkve u Hercegovini, to nije išlo nimalo lako. Osobita je teškoća bila činjenica da na Širokom Brijegu nikada prije nije postojala ni crkva ni samostan. A osmanske vlasti nisu dopuštale izgradnju nikakvih novih crkava i samostana nego samo možebitno izgradnju tih objekata na mjestima gdje su nekoć postojali, ili pak obnovu već postojećih. Prema jednoj staroj legendi fratri su se poslužili varkom. Naime, fra Pile Ančić, arhitekt i vođa gradnje budućeg

² Franjo nije cementirao svoje bratstvo da mora stalno živjeti u istim strukturama. Ostavio ga je elastičnim i gipkim, da se snalazi “*secundum loca et tempore*” (prema mjestima i vremenima). Vidjeti: <https://www.bosnasrebrenarhiv.ba/franjevacki-pokret-o-franjevcima/franjevci-u-danasnjem-svijetu.html> (10.07.2019.).

³ M. Imamović, *Historija države i prava Bosne i Hercegovine*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2001., 68.

⁴ Detaljnije vidjeti: Dolazak franjevaca u Bosnu i djelovanje za vrijeme narodnih vladara, <https://www.bosnasrebrena.ba/node/215> (10.07.2019.).

⁵ M. Imamović, 120.

⁶ M. Oršolić, *Sedamstoljetno djelovanje*

franjevaca u Bosni, 20-21. Vidjeti: <https://imic.ba/portal/wp-content/uploads/2018/10/sedam-stoljeca-franjevaca-u-bih.pdf?amp=1> (10.07.2019.).

⁷ R. Jolić, *Gradnja prve crkve i samostana na Širokom Brijegu*, 54-56. Vidjeti: <http://www.pobijeni.info/dokumenti/samostan/Brig/Gradnja-prve-crkve-i-samostana.pdf> (10.07.2019.).

samostana na Širokom Brijegu, ode jednog dana u obližnje selo Ljubotiće, pozove desetak seljaka s konjima te ode u Šarića dubravu. Ondje su bile ruševine Šarića kule. Na konje su natovarili nekoliko velikih isklesanih kamenova te ih noću ukopali na Brijegu, ondje gdje su namjeravali graditi crkvu i samostan, te ih zatrpali zemljom. Kad je nakon dvije-tri godine došlo povjerenstvo da ustanovi je li se tu doista nekad nalazila crkva i samostan, pronašlo je navedene kamene blokove, pravilno raspoređene, te ustanovilo da su se ondje nekoć nalazili katolički crkveni objekti.⁸ Ferman je valjalo skupo platiti. Biskup Barišić piše iz Carigrada 26. svibnja 1846. kako je za ferman isplatio 10.500 turskih pijastara. U siječnju iste godine već je molio Kongregaciju da mu pošalje njegovu godišnju potporu, kako bi mogao isplatiti ferman. Ali to nije bilo sve! Nakon što je ferman već bio izdan, zapelo je kod Ali-paše Rizvanbegovića. Fratri su stoga njemu, njegovim sinovima i službenicima morali dati veliko mito kako bi dobili ferman i njegovo dopuštenje.”⁹

Slično franjevcima, kao klerikalnoj grupi, postupali su i druge društveno-političke skupine, odnosno nosioci političke vlasti, odnosno država. Tako je veliko Osmansko carstvo ipak pazilo na zatečeno stanje agrara u srednjovjekovnoj Bosni. S obzirom na to, nove osmanske vlasti su pazile na posebne prilike, odnosno običaje koje su zatekli pa su tako, kao nigdje u carstvu uveli institut odžakluk-timara, a sve kako bi timari bili dodjeljivani isključivo domaćim ljudima. Tako su timari, odnosno odžakluk-timari postali nasljedna porodična feudalna dobra. Smatra se da je ovaj institut u Bosni nastao poslije kanunname iz 1516. godine kada se javila praksa da sinovi poginulog spahije nasljeđuju očev posjed tj. timar. Ukoliko umri

spahija ne bi imao sinova na nasljeđivanje timara su pozivani njegova braća, a vremenom i ostali pobočni srodnici po muškoj liniji. To pravo je kasnije bilo prošireno i na srodnike po ženskoj liniji. Takva praksa je ozakonjena krajem 1593. godine beratom bosanskog namjesnika Mustafa-paše Ajaspašića.¹⁰

Ipak, ovaj način prilagođavanja osmanske politike potrebama bosanskoga stanovništva se nije najbolje odrazio na reforme koje su u budućnosti čekale samo carstvo. Nasljeđivanjem timara, posjed je kroz generacije ostajao u rukama jedne porodice, čime je stvarano uvjerenje o stalnosti feudalnih prava, tako da je ustanova odžakluk-timara dovela do konzerviranja svih feudalnih posjeda. Upravo je to dovelo do toga da se bosanskim spahijama omogućiti uspješno odupiranje zloupotrebama nosilaca provincijske vojno-upravne vlasti, ali i reformama u eri tanzimata.¹¹

Identičan način prilagođavanja zatečenim okolnostima uočavamo i prilikom dolaska austrougarskih vojno-političkih snaga u Bosnu i Hercegovinu. Tom prilikom okupaciona vlast je zadržala zatečenu administrativnu organizaciju, pravni poredak, poreski sistem ili postojeće stanje agrarnih odnosa. Prelaz sa osmanskog na novi austrougarski pravni sistem nije bio izvršen naglo, nego vrlo oprezno i postepeno. Usudili bi se konstatovati da je pravni sistem u Bosni i Hercegovini nakon 1878. godine u velikoj mjeri zadržao svoj kontinuitet između stare i nove vlasti. Po okupaciji Bosne i Hercegovine Austro-Ugarska je zadržala mnoge pravne ustanove iz dotadašnjeg osmanskog pisanog i bosanskog običajnog prava. Jednostavno kazano, nova okupaciona vlast se prilagodila zatečenim društveno-političkim, pravnim i kulturološkim osobenostima ovdašnjih

prostora, proučavajući ih, te postepeno reformišući i prilagođavajući svojim, okupacionim interesima.

Prelaz sa osmanskog na novi austrougarski pravni sistem nije izvršen naglim dokidanjem svih pravnih i običajnih normi nego vrlo oprezno i postepeno, a što predstavlja izraz mudrosti i posebnog civilizacijskog i kulturnog nivoa razvoja austrougarskog društva. Do početka rada Bosanskog sabora 1910. postojalo je pet grupa, odnosno izvora prava, koji su imali jednaku pravnu snagu. Pored zakona, uredbi, naredbi i drugih akata koje je zajednička vlada propisivala za Bosnu i Hercegovinu, te odluka Vrhovnog suda u Sarajevu koje su imale načelan značaj, austrougarska vlast je poštujući prilike mjesta i vremena poštovala pravne izvore koje su činili osmansko pravo i propisi islama ukoliko su u Bosni stvarno stupili u život. To su prije svega odnosilo na propise šerijatskog prava kojima su bili regulisani porodični, nasljedni, vakufski i vjerski odnosi muslimanskog stanovništva. Posebnu grupu pravnih izvora je predstavljalo kanonsko pravo pravoslavne i katoličke crkve, te bračno pravo jevreja, koje je primjenjivano identično odredbama šerijatskog prava. Pored toga posebnu grupu pravnih izvora je činilo bosansko običajno pravo, koje je vremenom bilo modificirano pod uticajem ugarskog, osmanskog i mletačkog prava. Na ovom primjeru uočavamo sve postulate djelovanja shodno prilikama mjesta i vremena, pošto su okupacione vlasti vrlo jednostavno mogle ukinuti zatečeni pravni poredak i proglasiti novi pravni sistem, no oni to nisu učinili upravo zbog toga što su shvatili da za ostvarenje vlastitih ciljeva treba nastupati u skladu sa prihvatljivim i važećim pravnim, kulturnim, običajnim i drugim civilizacijskim vrijednostima, dakle mudro, pronicljivo i strateški.

⁸ V. Mikulić, *Legenda o gradnji samostana na Širokom Brijegu, Naša ognjišta*, 1973., br. 6/1973., 18.

⁹ R. Jolić, *Gradnja prve crkve i samostana na Širokom Brijegu*, 58. Vidjeti: <http://www.pobijeni.info/dokumenti/samostan/Brig/Gradnja-prve-crkve-i-samostana.pdf> (10.07.2019.).

¹⁰ B. Zlatar, “O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV

i XVI stoljeću, Prilozi, god. XIV, br. 14-15, Institut za istoriju, Sarajevo, 1978., 82-83.

¹¹ M. Imamović, 134.

2. Veza ustavnopravnog i historijskopravnog teksta i konteksta i rada imama

Navedeni historijski primjeri pristupa koji su nepobitno dali rezultate različitim misionarskim procesima predstavljaju jasnu smjernicu za funkcioniranje misionara Islama kao religije koja svim ljudima nudi poštovanje, razumijevanje, mir i ljubav.

Poznato je da jedan od zadataka imama jeste i da bude predvodnik članova svoga džemata pokazujući to kako vlastitim primjerom tako i svakodnevnim savjetima i uputama, a sve s ciljem da u dinamici svakodnevnih promjena, novih okolnosti, situacija i dilema njegove džematlije ostanu muslimani sa islamskim ponašanjem, te da postupaju u tom duhu, i pored toga što se shodno onovremenim okolnostima, kao i kulturi sa takvim situacijama nije imao prilike susretati Poslanik a.s. niti prvi muslimani, a čija bi nam praksa po tom pitanju bila od presudnog značaja. Upravo u svjetlu tih stalnih promjena, drugačijih okolnosti i situacija imam ima zahtjevan zadatak da, u svakodnevnoj komunikaciji sa džematlijama koji traže i slušaju savjete, stalno nudi adekvatna rješenja za ispravan pristup muslimana u skladu sa islamskim principima, a u sasvim drugačijim i vrlo često potpuno novim okolnostima u odnosu na iskustva znamenitih ličnosti iz historije islama.

O ovoj temi govori i autor Ljevaković naglašavajući da se oni koji žele da imaju pravo da govore i tumače islamske propise muslimanima, odnosno muslimanskim manjinama moraju posvetiti multidisciplinarnim istraživanjima koja će olakšati

muslimanima koji žive u sekularnim državama da se snađu u društvu, da pronađu najbolji model integracije u društvene tokove uz očuvanje svog vjerskog i kulturnog identiteta.¹² Važno je znati i to promovirati da i pravo i moral teže jednom istom cilju: da osiguraju postojanje društva i da pomognu društvenom razvoju na osnovu pravednih načela.¹³ Također važno je znati i promovirati pravni postulat da postoji korelacija prava i dužnosti gdje sve dužnosti povlače prava drugih ljudi i sva prava povlače dužnosti drugih ljudi.¹⁴ Za rad imama u multikulturnim sredinama i multireligijskim sredinama važno je znati da su "različitosti utemeljene u jednakosti u smislu ljudi kao jednakih bića i da ne postoji opravdanje za marginalizaciju neke manjine. Navedena znanja o pravnom, kulturnom i historijskom tekstu i kontekstu su važna za posjedovanje spoznajnih kapaciteta za kvalitetno prevladavanje čestih sukoba interesa."¹⁵ Za eliminisanje brojnih pogrešnih postavki i predrasuda, odnosno za kvalitetniji doprinos u radu imama i muslimana općenito u Evropi također je iznimno važan pristup koji zagovara autor Muhić u knjizi "Islamski identitet Evrope" i poznavanje doprinosa muslimana Evropi te da je "Islam povijesni i kulturni faktor bez kog Evropa ne bi bila i ne bi postala ovakva kakva jeste."¹⁶ Jedna od najznačajnijih i najuticajnijih ličnosti moderne Evrope gospodin Wilfried Martens jasno je pozivao na očuvanje i promociju univerzalnih vrijednosti i principa kao jedinu nadu za opstanak prosperiteta u Evropi i EU posebno. Autor Martens, između ostalog, u svojoj knjizi Evrope: I

Struggle, I Overcome gdje se nalazi i predgovor gospođe Angele Merkel kaže: "Pravda ne može biti proizvoljno postupanje. Pravda ne može biti percipirana i uspostavljena kao tiranije većine nad manjinom. Pravda mora poštovati prava manjina i niti jedna većina ne smije negirati prava manjine da uživa u usvojenim deklaracijama o ljudskim pravima garantiranim pravima."¹⁷ Upravo poznavanje, razumijevanje i promoviranje navedenih postulata, stavova, te poznavanje ustavnopravnog i historijskopravnog teksta i konteksta razvoja država i društava u kojima imam djeluje je jedan od važnih preduslova kako bi imam, vodeći se islamskim principima, mogao što ispravnije da savjetuje svoje džematlije i muslimane u toj državi generalno, a sve u cilju postizanja i ostvarenja onoga što mora da bude rezultat svakog islamskog propisa i uputstva, a to je pravda i korist za sve ljude u kojima treba probuditi i afirmisati samo ono što je dobro. Svaki islamski propis, odnosno njegova primjena mora imati za rezultat pravdu i korist ljudima, jer se inače radi o pogrešnoj primjeni ili pogrešnom razumijevanju teksta i konteksta u kojem se islamski propis tumači i primjenjuje.

Ustav¹⁸ je pravni temelj, pravni okvir kretanja i popis osnovnih principa i ciljeva kojima se kroz zakone i druge propise uređuje do u detalje život građana u okviru svakog pravnog sistema. Razumijevanje osnovnih intencija ustava i osnovnih ustavnih principa omogućava imamu da ispravno razumije osnove zakonodavstva i prakse u djelovanju konkretne države u kojem žive i rade njegove džematlije i na taj način da svojim radom

¹² E. Ljevaković, "Fikh muslimanskih manjina: utemeljenje, kontroverze i dileme", Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo 2005, 145.

¹³ F. Vasiljević Taranovski, Enciklopedija prava, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2003., 145.

¹⁴ Dž. Fajneberg, "Priroda i vrednost prava", Norma Nomos, ur. I Vujačić, Biblioteka Društvo i nauka – Službeni glasnik,

Beograd 2011., 291.

¹⁵ P. Brander/R. Gomes/M. Taylor, *Educational pack – all different all equal, Ideas resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults*, Council of Europe, Budapest 2004., 42.

¹⁶ F. Muhić, *Islamski identitet Evrope*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj 2015., 14.

¹⁷ W. Martens, *Evrope: I Struggle, I Overcome*, Springer/Center for European

Studies, Brussels 2008., 228.

¹⁸ "Ustav, u demokratskom smislu, trebao bi predstavljati akt na kojem se zasniva legitimitet državne vlasti, kojim se štiti društveni mir i napredak, štite ljudska i građanska prava i slobode, unapređuje blagostanje pojedinca i zajednice. Riječ je o aktu koji bi trebao biti poput državnih simbola integrirajući faktor.", N. Pobrić, *Ustavno pravo*, "Slovo" Mostar, Mostar 2000., 92.

u džematu džematlije, kako islam od nas traži, uči redu i poretku u konkretnom vremenu i državi i kako da budu najkorisniji članovi konkretnog društva, a također i da ukaže džematlijama na eventualna očitija odstupanja od tih principa koja trebaju i imaju puno pravo zaštititi i ostvariti u skladu sa demokratskim i pravnim načelima i procedurama.

U ustavu, kao najvišem i temeljnom pravnom aktu sa kojim svi drugi propisi i pravna praksa imaju obavezu biti usklađeni, u većini država Evrope nailazimo na princip razdvajanja religije i države u samom tekstu ustava, ali i odredbe i garancije o ličnim i kolektivnim vjerskim slobodama.¹⁹ Činjenica da ustavni principi uređuju i usmjeravaju osnovne motive, ciljeve, programe i vrijednosnu orijentaciju cjelokupnog normativnog i provedbenog sistema države²⁰ jasno govori o značaju poznavanja osnovnih ustavnih principa za razumijevanje konteksta u kojem imam treba da djeluje i radi. Važnost poznavanja osnova ustavnosti²¹ u konkretnoj državi možemo razumjeti i kroz činjenicu da "društvo želi da normira vrijednosti koje konkretna politička zajednica smatra da ih je potrebno zaštititi ustavom i koje bi trebale da budu konstantne bez obzira na to što se u državi odigravaju stalne promjene."²² Moderna ustavnost počinje tek raspadanjem feudalne države i to je svakako jedan od razloga zašto ustavi poseban akcenat stavljaju na promociju i očuvanje ljudskih prava i sloboda bez kojih je život modernog čovjeka, a posebno manjina nezamisliv.²³ Također smatramo da je modernost ustavnosti jedan od razloga zašto teološki fakulteti, čiji se nastavni proces u najvećem broju slučajeva temelji na vjerskim i kulturno-tradicijskim izvorima, nisu smatrali i nisu prepoznali

važnost izučavanja osnova ustavnog prava za imama koji u svom radu treba da ljude uči sistemu i poretku koji su utemeljeni i uokvireni upravo osnovnim ustavnim principima konkretne države. Iz ustavnog prava kao takvog derivira izučavanje ustava, ali i temeljnih međunarodnih pravnih dokumenata, odnosno konvencija koje garantuju zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Smisao i značaj poznavanja osnova ustavnog prava u državi u kojoj djeluje svaki imam nalazi se i u činjenici da ustavno pravo uređuje koegzistenciju između slobode (građanina) i autoriteta (javne vlasti). Ustavno pravo, između ostalog, ima zadatak da zaštititi građanina (pojedince) od samovolje države i da ograniči i spriječi državu u svakom kršenju ili ograničavanju ljudskih prava što je u modernom vremenu izuzetno značajno za muslimane koji žive kao manjina u državama EU.²⁴ Iznimno je važno da imami koji rade u Evropi poznaju ovakve i slične okolnosti, te razloge i namjere ustavotvoraca i zakonodavaca prilikom donošenja ovakvih odredbi. Poznato je da je jedan od glavnih povoda uvođenja ovih odredbi u ustave savremenih evropskih država upravo zaštita slobode i prava svakog građanina da upražnjava svoja vjerska prava ne ugrožavajući tuđa, te da se prevenira svaki oblik zloupotreba državnih kapaciteta koji pripadaju svim građanima od strane predstavnika određene vjere i obratno da se spriječi zloupotreba vjere od strane onih kojih upravljaju državom.

Ako državu i vjeru ovdje posmatramo kao odvojene pojmove i odvojene institucije podsjetit ćemo se da država sa svojim ustavom i pravnim sistemom ima vrlo plemenitu misiju uređenja i unapređenja života ljudi na određenom prostoru, a sa druge strane

vjera sa svojim propisima također ima za cilj uređenje i unapređenje života ljudi. Navedeno je korisno percipirati kao premisu, odnosno uslov ispravnog razumijevanja i realizacije pravnog sistema jedne države i propisa vjere. Upravo na historijskom iskustvu gore spomenutih zloupotreba koje je svjedočila Evropa kroz historiju utemeljen je ustavni princip razdvajanje religije od države u administrativnom i pravnom smislu, a čemu povod nikako nije bila mržnja prema religiji kao takvoj ili mržnja prema Bogu kako bi neki neobrazovani vjerski službenici mogli protumačiti i tako nanijeti štetu ljudima koji ih slijede vjerujući u njihovo ispravno razumijevanje procesa. Naravno da mi u modernom vremenu svjedočimo i pokušaju zloupotrebe ove plemenite namjere zaštite i države i vjere kako bi ostale u službi i na korist čovjeka, a kroz pokušaj sekularizacije društva što je sasvim druga tema koja prelazi okvire ovog rada.

Zanimljiv esej na ovu temu je napisao autor Karić, a u kojem je iznio stav o pogrešnom shvatanju sekulariziranih kao ateiziranih društava i njihovom poistovjećivanju.²⁵ Protivni se ovom shvatanju autor Karić je posebno apostrofirao činjenicu da vjerske i religijske zajednice u sekularnim društvima i državama mogu vlastitoj kritici podvrgnuti mnoge pojave u "sekularnim sektorima bitka", od konzumiranja određene hrane i pića, prakse abortusa pa do korištenja droga ili prakticanja razvoda brakova, ali budući da djeluju u sekularno-demokratskim društvima nikada ne smiju izgubiti iz vida odgovornost koju imaju spram javnosti, mira i očuvanja dostojanstva riječi plasirane u javnom diskursu. S tim u vezi, naglašava autor Karić, muslimanske zajednice u Evropi ne smiju

¹⁹ Đ. de Vergotini, *Usporedno ustavno pravo*, JP Službeni glasnik, Beograd 2015., 504.

²⁰ N. Ademović/ J. Marko/ G. Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Konrad Adenauer e. V. Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2012., 4.

²¹ "Pojam ustavne vladavine, od svog

nastanka do danas, podrazumijeva ograničavanje svih nosilaca državne vlasti ustavom kao i nametanja obaveze i odgovornosti svim nosiocima državne vlasti da djeluju u smjeru ostvarivanja prava i sloboda zagarantovanih ustavom." K. Trnka, *Ustavno pravo*, Fakultet za javnu upravu Sarajevo, Sarajevo 2006., 355.

²² N. Ademović/ J. Marko/ G. Marković, 5-6.

²³ A. Fira, *Ustavno pravo*, Privredni pregled – Beograd, Beograd 1979., 29-30.

²⁴ N. Pobrić, 22-23.

²⁵ E. Karić, "Tumačenje islama u pluralnim društvima", *IIN Preporod XLIX*, br. 12/1142, juni 2019.

gubiti iz vida da svoje posebne, ali i zajedničke interesa mogu ostvariti sa drugim i drugačijim vjernicima i nevjernicima, odnosno s građanima u liberalnim demokratijama i pluralnim društvima.²⁶ Pretpostavka toga je svakako njihovo međusobno poznavanje, jer interakcija je gotovo pa nemoguća ukoliko ljudi ne poznaju jedni druge, ali i funkcionisanje sistema u kojem djeluju i rade. Svoj esej autor Karić završava zaključkom da je po pitanju muslimanskog integrisanja u zemlje Zapada i Evrope potrebno istaći kako sekularno društvo i sekularna država prije svega znače državnu i društvenu nepristranost spram građana po osnovu vjere i njihovog svjetonazora, odnosno da znače ravnopravnost i kooperativnost kao i otvorenost države i društva za sve vjere. vjernike, nevjernike, agnostike i druge svjetonazore, sve dok oni, kao odgovorni građani, ostvaruju sebe i svoja uvjerenja, a u skladu sa ustavnim i pravnim poretom zemlje.²⁷

Zanimljivi su primjeri u SAD gdje se ustavna i sudska praksa kretala od poznate doktrine “zida razdvajanja” religije i države do doktrine “nedavanja prednosti” kada su sudovi u SAD shvatili i zvanično priznali da “potpuno razdvajanje nije moguće. Neizbježno je da vlada bude povezana sa vjerskim organizacijama”, ali da država ima obavezu ne davati prednost određenoj religiji što se detaljno razrađuje u čuvenoj i važnoj presudi *Lemon v. Kurtzman*. Također nova doktrina se onda našla pod kritikom ateista da se u državi daje prednost vjernicima nad ateistima, itd. Vrlo je važno znati da princip nediskriminacije predstavlja jedan od glavnih ciljeva i ustavnih načela svakog pravnog poretka, kao i osnov mnogih presuda i domaćih i međunarodnih sudova.²⁸ Suština navođenja ovih primjera jeste da primijetimo važnost da imam poznaje osnove historije, osnove ustavnog

prava, povod i ciljeve ovakvih procesa u državi u kojoj djeluje kako bi mogao pomoći pozitivnom doprinosu islama, te muslimane ispravno savjetovati kao njihov predvodnik u konkretnom džematu, a u cilju koristi i dobra kako za društvo i državu u kojoj radi tako i za muslimane koji tu žive i odgajaju buduće generacije evropskih građana-muslimana.

Muslimani kroz historiju posjeduju iskustvo života i rada kao manjina, međutim savremeni kontekst prisustva, rada i djelovanja muslimana u savremenoj Evropi ne može preuzeti rješenja iz nekog ranijeg historijskog perioda. Neophodno je iznalaženje novih rješenja u skladu sa savremenim vremenom i okolnostima²⁹, a jedino imami koji su, pored teoloških znanja, u svom obrazovnom procesu naučili osnove historije, prava i kulture konkretne države mogu iznaći adekvatna rješenja.

Vrlo je važno znati da bez obzira na integracione procese i Evropsku uniju evropske države nisu postale niti teže da postanu jedna nacija, kultura i historija nego svaka država u EU funkcionira na temeljima i u ambijentu vlastitog historijskopavnog i ustavnopravnog teksta i konteksta tako da imami u radu u lokalnim zajednicama konkretne države imaju potrebu poznavanja historijskih i pravopolitičkih specifičnosti konkretne države u kojoj žive i rade. Naravno da određeni propisi sa nivoa EU koji se tiču ljudskih prava i sloboda sa posebnim akcentom na pitanje slobodnog ispoljavanja vjerskih prava i sloboda imaju direktnu ili indirektnu obavezu primjene u zemljama članicama, tako da i taj segment svakako zaslužuje pažnju budućih imama. Također je važno istaći da je puno pragmatičnije i efikasnije unaprijed poznavati i pozitivno iskoristiti sve mogućnosti spoznaje osnovne historijskopravne, ustavnopravne i kulturne datosti konkretne zemlje, nego doći u

sukob sa istim pa onda pokušavati riješiti eventualni problem.

Prihvatanjem prvog pristupa imami razumiju i poznaju pravne, kulturne, političke i historijske okolnosti, a što im daje na važnosti, kako njih tako i njihovog djelovanja u konkretnoj državi. Tek tada imami imaju priliku da daju vlastiti doprinos u unapređenju stanja muslimana kao i konkretnog društva. Na taj način oni postavljaju islam i muslimane kao dio rješenja, unapređenja i doprinosa i čine ga pozitivnom pojavom.

No, u drugom slučaju ako zbog nepoznavanja pravnih, kulturnih, političkih i historijskih okolnosti imam da pogrešnu smjernicu ili jednostavno ne da nikakvu smjernicu i muslimani se kao pojedinci ili zajednica pogrešno postave i uđu u nepotreban sukob sa sistemom u kojem žive tada dovodimo islam i muslimane u nezahvalnu poziciju, poziciju u kojoj bivaju okarakterisani i tretirani kao dio problema i smetnje za uspješno funkcionisanje konkretnog društva, odnosno kao nepoželjnu pojavu.

3. Primjeri nastojanja određenih univerziteta u EU da ponude obrazovanje imama za rad u Evropi i prilika za Islamsku zajednicu u BiH

Prije deset godina Univerzitet u Beču organizirao je dodatno obrazovanje za imame koji su na službi u Austriji. Cilj je bio, kako su naveli, približiti imamima pravni i ekonomski sistem zemlje u kojoj žive i rade, te osnove sekularne države i kršćanstva. Osnovni cilj univerzitetskog kursa koji je ponudio Univerzitet u Beču je bolja integracija imama u društvo u kojem žive i rade. Kurs je trajao dva univerzitetska semestra, a podučavao je “strukture i vrijednosti austrijskog društva”; ljudska prava, jednakost muškarca i žene, sekularno društvo, politički i ekonomski sistem Austrije, te osnovi katoličke i

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Đ. de Vergotini, *Usporedno ustavno pravo*, JP

Službeni glasnik, Beograd 2015, 504-505.

²⁹ E. Ljevaković, “Fikh muslimanskih manjina: utemeljenje, kontroverze i dileme”,

Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo 2005, 147.

evangelističke teologije. Također certifikat koji je dodjeljivan je tretiran kao važan dokument za produžavanje radne dozvole imamima.³⁰

Katedra za islamsku religijsku pedagogiju na Univerzitetu Osnabrück u Njemačkoj smatrala je da bi dodatnim obrazovanjem imama islam u Njemačkoj trebao dobiti novo lice jer postoje razlike između muslimana koji žive u ovoj i drugim zemljama. Teolozi su ti koji mogu profitirati i od međusobne saradnje, bez obzira na zemlju porijekla, bio je stav nositelja programa koji je nastojao da ponudi obrazovni program za imame na Univerzitetu Osnabrück u Njemačkoj.³¹ Duži niz godina prethodno navedeni i mnogi drugi univerziteti u Evropi su pokušavali u čemu i dalje ustrajavaju da uspostave dodatnu edukaciju imama koja će im pomoći u boljem razumijevanju prava, ekonomije, kulture, religija i drugih društveno-političkih prilika zemalja u kojima rade.

Vrijeme kao i mnogi pokušaji, te posebno aktuelno stanje sa pozicijom i obrazovanjem imama za rad u državama EU su pokazali da u zemljama EU nije pronađeno adekvatno rješenje za obrazovanje imama u opcijama koje su ponudili određeni univerziteti u zemljama EU zbog orijentalističkog pristupa, zbog nepoznavanja islama i njegove misije, zbog nedovoljnih kadrovskih kapaciteta, zbog neprihvatanja takvog vida obrazovanja od strane muslimana, itd. Upravo je tu prostor da obrazovni sistem Islamske zajednice u BiH pomogne i muslimanima i Evropi kroz obrazovne univerzitetske programe na engleskom jeziku. Muslimane u Evropi danas svakako treba podsjetiti da je za njih, a posebno za njihove duhovne predstavnike-imame vrlo važno uz obostrani interes, kvalitetno, efikasno integrisanje u evropski pravni, kulturni i politički tekst i kontekst, uz očuvanje vlastitih svekolikih vrijednosti. S tim u vezi valja naglasiti, a što i prof. Karić u gore spomenutom

eseju posebno podvlači da je npr. engleski jezik danas vodeći jezik islama u Evropi, ali i na Zapadu.

U martu 2019. godine, u cilju dodatnog propitivanja teme ovog rada: potencijalnog doprinosa Islamske zajednice BiH i visokoškolskih institucija Islamske zajednice u BiH Evropi i muslimanima u Evropi, a u procesu pripreme i izrade ovog naučnog rada, iskoristili smo priliku da se u neposrednom razgovoru sa gospodinom Josephom Daulom (predsjednikom EPP grupacije – najveće grupacije političkih stranaka u Evropskom Parlamentu) i drugim EU zvaničnicima u Briselu, lično i direktno uvjerimo u izrazito visok stepen prepoznatljivosti, povjerenja i potencijala u ostvarenom poštovanju i priznavanju rada i pristupa Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini od strane najvažnijih evropskih zvaničnika prema reisu-l-ulemi dr. Husein ef. Kavazoviću, kancelariji IZ BiH u Briselu na čelu sa Senaid ef. Koblicom, te svjesnosti EU zvaničnika o kapacitetu, integritetu i važnosti potencijalnog doprinosa Islamske zajednice BiH kvalitetnijoj integraciji muslimana koji žive u Evropskoj uniji. Navedeni pristup smo tretirali kao jednu vrstu metode intervjua u pripremi ovog rada, a gore navedene stavove gospodina Daula i drugih EU zvaničnika smatramo dodatnom potvrdom ispravnosti i prihvatljivosti ideja i prijedloga ovog rada.

Posebno naglašavamo činjenicu da IZ u BiH i obrazovni sektor IZ u BiH u saradnji sa drugim visokoobrazovnim institucijama u Bosni i Hercegovine ima i kapacitet i kredibilitet i kod muslimana u Evropi i kod zvaničnika EU da adekvatno uspostavi i realizira odgovarajuće programe za sveobuhvatno obrazovanje budućih imama u zemljama EU, a sa diplomama koje će biti priznate u EU i sa teološkim i svjetovnim znanjima koja su potrebna za uspješan rad imama u državama EU. Ovo je

posebno značajno zbog činjenice da profesori i vjerski službenici u BiH stoljećima uspješno žive, obrazuju se i rade upravo u sekularnom društvu, u evropskom kulturnom ambijentu, u saradnji sa drugim kulturama, religijama itd. Oni, kao “autohtoni” evropski muslimani, u svojoj domovini, na svojoj djedovini sa svojom vjerom i u višestoljetnoj koegzistenciji s drugima znaju kako živjeti u slozi, miru i ljubavi čuvajući svoj identitet. Oni, znaju da je poznavanje i uvažavanje običaja drugih i drugačijih preduslov za razvoj i očuvanje vlastitog identiteta. Kao takvi mnogo toga mogu ponuditi, ne samo Evropi i regiji nego i svijetu.

Zaključak

Ljudi su se uvijek kretali iz jednog mjesta u drugo, iz jedne države u drugu, s jednog kontinenta na drugi. Uzroci njihovih kretanja kao i motivi su bili različiti. Nekada su to bile velike seobe naroda uslovljene prirodnim, odnosno klimatskim prilikama, dok su nekada to bili ratovi i dr. društveni procesi. Tako su ljudi upoznavali druge i drugačije, sukobljavajući se s njima, a nerijetko i mirno kohabitirajući jedni s drugima. I danas svjedočimo sličnim procesima. Pošto su muslimani različitih nacija važan demografski element i sa tendencijom demografskog rasta muslimana na prostoru Evrope, a posebno njenog zapadnog dijela pred njih se nameće potreba što efikasnijeg integrisanja u društveno-političke i kulturološke okvire tih država. Pretpostavka toga je poseban pristup edukaciji imama koji djeluju i rade u državama Evropske unije. Educiranje imama o osnovama ustavnopravnog i historijskopravnog teksta i konteksta konkretne države i društva u kojem imam radi (navedeno znači i edukaciju o doprinosu muslimana identitetu Evrope kako nas autor Muhić upućuje u knjizi: Islamski identitet Evrope) je važno zbog činjenice što navedene informacije i znanje sadrže i predstavljaju motive, izvore, okvire i ciljeve uspostavljanja, usmjeravanja i kretanja svih društvenih procesa u

³⁰ <https://www.dw.com/bs/obrazovanje-imama-u-cilju-integracije/a-4973114> (15. 06. 2019).

³¹ <http://www.islamskazajednica.ba/vijesti/vijesti-arhiva/8979-njemake-kole-za-imame> (05. 07. 2019).

državi i društvu u kojem imam radi, predvodi i usmjerava svoj džemat i džematlije. Razumijevanjem osnova historijskog i pravno-političkog konteksta djelovanja imama dobijaju dodatni kapacitet da postanu vođe u zajednici svoga djelovanja. Takva edukacija je posao za čiju je realizaciju u Evropi pozvana IZ u BiH, odnosno njene visokoobrazovne institucije. Vrijeme za to je već sada ukoliko već nije dobrano i podmaklo. Evropa je spremna i čeka nas!

Primjeri iz historije koji su navedeni u radu, historijskoppravna i ustavnopravna obrazloženja i primjeri, razmatranje kontinuiranih pokušaja određenih evropskih univerziteta da obrazuju imame, odnosno da osiguraju odgovarajuću dodatnu edukaciju imama jasno ukazuju da postoji potreba za sveobuhvatnijim, kvalitetnijim, kredibilnijim pristupom rješavanja ovog pitanja od strane institucija koje uživaju dovoljno povjerenja, autoriteta i kapaciteta istovremeno i kod muslimana u Evropi i kod zvaničnika EU, odnosno država članica EU. U radu navedena argumentacija kroz historijskoppravne primjere i iskustva, te ustavnopravna obrazloženja predstavlja dio teorijske i iskustvene podloge za afirmiranje jednog od potencijalno strateških zadataka i ciljeva visokoobrazovnih institucija IZ u BiH

Nastojanja mnogih univerziteta u državama EU da uspostave programe edukacija za imame koji će raditi u Evropi pokazuje odlučnost Evrope da riješi ovo pitanje i da će u slučaju izostanka inicijative od strane odgovornih predstavnika visokoobrazovnih institucija IZ u BiH u saradnji sa Kancelarijom IZ BiH u Briselu i drugim nadležnim organima IZ BiH to

pitanje biti riješeno negdje izvan direktnog doprinosa Islamske zajednice BiH. Naglašavamo izvjesnost donošenja propisa u EU ili njenim određenim članicama koje će limitirati rad na poslovima imama u zemljama EU samo na završenike visokoobrazovnih institucija koje nadležni organi EU odobre kao relevantne i prihvatljive.

Navedeno smatramo kao dodatnu urgentnost i razlog za izradu, ponudu i sa nadležnim predstavnicima EU usaglašenog zajedničkog univerzitetskog programa za obrazovanje i rad imama u Evropi i Evropskoj uniji, a u realizaciji visokoobrazovnih institucija Islamske zajednice BiH (Fakulteta islamskih nauka, Univerziteta u Sarajevu, Islamskog pedagoškog fakulteta Univerziteta u Zenici i Islamskog pedagoškog fakulteta Univerziteta u Bihaću). Primjeri nedovoljnih i neuspješnih pokušaja određenih univerziteta u EU da ponude obrazovanje za buduće imame u EU i posebno stvarno stanje u smislu nepostojanja širokoprihvaćenog rješenja za obrazovanje imama za rad u državama EU također su jasan poziv i zvaničnicima EU i odgovornim predstavnicima Islamske zajednice u BiH da gore navedeni projekat trenutno nema bolju alternativu od programa koji mogu ponuditi visokoobrazovne institucije IZ u BiH.

Nakon obrade ove tematike smatramo da je vrijedno prezentirati prijedlog unapređenja trenutnog stanja. Smatramo ovo prijedlogom sa dalekosežnim, sveobuhvatnim i značajnim uticajem na prosperitet društva u cjelini. Visokobrazovne institucije Islamske zajednice (Fakultet islamskih nauka i islamski pedagoški fakulteti) u saradnji sa EU predstavnicima za pitanja vjere, a putem ureda

za dijasporu i kancelarije IZ u Briselu trebali bi u što skorijem periodu uspostaviti studije i odgovarajuće obrazovne programe na engleskom jeziku koji će ponuditi potrebna znanja i priznate diplome budućim imamima za cijelu Evropu da pored teoloških znanja steknu i znanja, od važnosti za buduće imame, o pravnom, društveno-političkom, odnosno kulturološkom razvoju konkretne zemlje u kojoj žive, rade i djeluju, ali i same Evrope u cijelosti. Razumijevanje i sticanje znanja i predodžbi o historijskom razvoju, ali i pozitivno-pravnom tekstu i kontekstu prava, kulture i običaja u Evropi kao i načinima i kvalitetnoj i efikasnoj metodologiji kako steći relevantna detaljnija znanja za svaku državu u EU i njene specifičnosti je od posebne važnosti. Smatramo da navedeno pitanje predstavlja jedan od najvažnijih strateških ciljeva i interesa, te potencijalnih doprinosa Evropi i muslimanima u Evropi obrazovnog sektora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Upravo ovaj pristup i realizacija predmetnog projekta bi bio konačna praktična realizacija dugo eksploatisanih postavki i teorija o uspješnom primjeru i kvalitetnom modelu za Zapadni svijet o organizaciji i načinu rada IZ u BiH.

Navedeno se također može posmatrati i kao strateški interes obrazovnog sektora IZ u BiH za ulazak na ogromno tržište EU, te kao izvanredna prilika za širenje umjerenog razumijevanja islama koji vijekovima uspješno funkcioniše u Evropi u multikulturalnom i multireligijskom ambijentu, srednjeg puta u islamu kojeg IZ u BiH kroz svoju praksu i kroz svoj obrazovni sistem vijekovima uspješno predstavlja, zagovara i provodi na tlu Evrope.

Literatura

A) Knjige

- A. Fira, *Ustavno pravo, Privredni pregled – Beograd, Beograd 1979.*
A. Izetbegović, *Islam između istoka i zapada*, Mešihat Islamske zajednice Sandžaka, Novi Pazar, 1996.

- Đ. de Vergotini, *Usporedno ustavno pravo*, JP Službeni glasnik, Beograd 2015
F. Muhić, *Islamski identitet Evrope*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj 2015.
F. Vasiljević Taranovski, *Enciklopedija prava*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2003., 145.

- K. Trnka, *Ustavno pravo*, Fakultet za javnu upravu Sarajevo, Sarajevo 2006.
M. Imamović, *Historija države i prava Bosne i Hercegovine*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2001.
N. Ademović/J. Marko/G. Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*,

- Fondacija Konrad Adenauer e.V. Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2012.
- N. Pabrić, *Ustavno pravo*, "Slovo" Mostar, Mostar 2000.
- P. Brander/R. Gomes/M. Taylor, *Educational pack – all different all equal, Ideas resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults*, Council of Europe, Budapest 2004.
- T. Ramadan, *Radical reform: Islamic Ethics and Liberation*, Oxford University Press, New York 2009.
- W. Martens, *Europe: I Struggle, I Overcome*, Springer/Center for European Studies, Brussels 2008.
- B) Članci**
- B. Zlatar, "O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću", *Prilozi*, god. XIV, br. 14-15, Institut za istoriju, Sarajevo, 1978.
- Dž. Fajneberg, "Priroda i vrednost prava", *Norma Nomos*, ur. I Vujačić, Biblioteka Društvo i nauka – Službeni glasnik, Beograd 2011., 291
- E. Karić, "Tumačenje islama u pluralnim društvima", *IIN Preporod XLIX*, br. 12/1142, juni 2019.
- E. Ljevaković, "Fikh muslimanskih manjina: utemeljenje, kontroverze i dileme", *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu*, Sarajevo 2005, 147.
- V. Mikulić, "Legenda o gradnji samostana na Širokom Brijegu", *Naša ognjišta*, 1973., br. 6/1973.
- C) Internet-izvori**
- "Dolazak franjevacu u Bosnu i djelovanje za vrijeme narodnih vladara", <https://www.bosnasrebrena.ba/node/215> (10.07.2019.).
- <http://www.islamskazajednica.ba/vijesti/vijesti-arhiva/8979-njemake-kole-zaimame> (05. 07. 2019).
- <https://www.bosnasrebrenaarhiv.ba/franjevaciki-pokret-o-franjevcima/franjevci-udanasnjem-svijetu.html> (10.07.2019.).
- <https://www.dw.com/bs/obrazovanje-imama-u-cilju-integracije/a-4973114> od 15. 06. 2019.
5. M. Oršolić, "Sedamstoljetno djelovanje franjevacu u Bosni", Vidjeti: <https://imic.ba/portal/wp-content/uploads/2018/10/sedam-stoljeca-franjevacu-u-bih.pdf?amp=1> (10.07.2019.).
- R. Jolić, "Gradnja prve crkve i samostana na Širokom Brijegu", Vidjeti: <http://www.pobijeni.info/dokumenti/samostan/Brig/Gradnja-prve-crkve-i-samostana.pdf> (10.07.2019.).

الموجز

أهمية معرفة النص والسياق التاريخي الفقهي والدستوري القانوني من أجل نجاح الإمام في عمله في أوروبا

سداد ديديتش وأيدين حسينسباهيتش

لم يتوقف الناس على مر العصور عن التنقل من مكان لآخر، ومن دولة إلى أخرى، ومن قارة إلى قارة. وقد كانت أسباب تلك التنقلات ودوافعها مختلفة، مثل هجرة الشعوب الناجمة عن الظروف الطبيعية والمناخية، أو الحروب، أو غيرها من العمليات الاجتماعية. وبهذا التنقل تعرف الناس على الآخرين والمختلفين عنهم، فتصادموا معهم أو تعايشوا بسلام. واليوم نشهد عمليات مشابهة. ونظرا لكون المسلمين على اختلاف انتماءاتهم القومية، عنصرا ديموغرافيا في القارة الأوروبية، وخاصة الجزء الغربي منها، فإن هذا يفرض عليهم ضرورة الاندماج الفعال في الأطر القانونية والاجتماعية والسياسية والثقافية السائدة في تلك الدول. وهذا الاندماج مرهون بمقاربة خاصة لتعليم الأئمة الذين ينشطون ويعملون في دول الاتحاد الأوروبي. وإضافة إلى التعليم الديني للأئمة، من المهم أن يوفر لهم الاطلاع على أسس النص والسياق الدستوري القانوني والتاريخي القانوني للدولة والمجتمع اللذين يعملون فيهما، وتنبع هذا الأهمية من كون المعلومات والمعارف المذكورة تتضمن وتمثل دوافع ومصادر وأطر وأهداف نشأة كل العمليات المجتمعية وتوجهاتها وتحركاتها في الدولة والمجتمع حيث يعمل الأمام ويقود أبناء جماعة مسجده ويوجههم. وبفهم سياق العمل التاريخي والقانوني والسياسي، يحصل الأئمة على قدرات إضافية ليصبحوا قادة في البيئة التي يعملون فيها. إن المسؤولية عن تنفيذ هذا التعليم في أوروبا تقع على عاتق المشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك، وخاصة على مؤسسات التعليم العالي التابعة لها. لقد حان الوقت لذلك، إن لم يكن قد تأخر. وأوروبا مستعدة وتنتظرننا!

الكلمات الرئيسية: التعليم، الأئمة، الدستوري القانوني، التاريخي القانوني، أوروبا.

Summary

THE SIGNIFICANCE OF KNOWLEDGE OF THE HISTORICAL AND THE CONSTITUTIONAL TEXT AND CONTEXT FOR SUCCESSFUL WORK OF IMAMS IN EUROPE

Sedad Dedić
Ajdin Huseinspahić

People always moved from one place to another, from one state to another, from one continent to another. Causes and motives for their migrations were different. At that time, these were great seas of nations conditioned by natural or climatic conditions, whereas sometimes there were wars and other social processes. Thus people became acquainted with the other and the different, sometimes through confrontation and more often in peaceful coexistence. We are still witnessing similar processes today. Since Muslims of different nations are an important element of the European population, especially in the Western Europe, there is a need for their more effective integration into legal, socio-political and cultural frameworks of these countries. Thus, a special approach to education of imams who work in the countries of European Union is a necessary requirement for such integration. Education of imams there, in addition to theological knowledge, should include comprehensive introduction to the constitutional and historical texts and the context of the particular state and society, because it contains and represents the motives, sources, frameworks and goals of establishing, directing and initiating all social processes in the state and in the society. Understanding on the basis of the historical, legal and political contexts, an imam's actions shall help in building capacity to become guides in the community. Such education for imams in Europe should be provided by Islamic Community in B&H within its higher education institutions.

Key words: Education, imams, constitutional law, history, Europe